

Тетяна НЮНЯ
консультант,
Тернопільський комунальний методичний центр
науково-освітніх інновацій та моніторингу
niuniatl@gmail.com

ІНДИВІДУАЛЬНА ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

Одним із ключових напрямів модернізації сучасної освіти є індивідуалізація навчання, визнання унікальності й неповторності кожної дитини, створення сприятливих умов для формування особистісних цінностей, розкриття талантів та здібностей, проєктування успішної майбутньої життєвої траєкторії здобувачів освіти (І. Бех, В. Кремень, А. Бойко та ін.). «Глобальні зміни в українській освіті мають «дитиноцентровану» спрямованість, а сучасний освітній процес орієнтований на збільшення ступенів свободи тих, хто навчається, забезпечення комфортності, можливостей індивідуалізації освітніх програм, впровадження індивідуальних освітніх траєкторій» [1, с. 74].

Проблема індивідуалізації навчання, реалізації індивідуальної освітньої траєкторії (ІОТ) здобувачів освіти є предметом дослідження багатьох науковців: С.Алексєєвої, Н.Арістової, О.Малихіна, О.Пінчука, Я.Сухенко, О.Топузова, Г.Терещука та інших. Під індивідуалізацією навчання розуміють «переорієнтацію системи освіти на розвиток особистості кожної дитини» [3, с. 74]. «Індивідуалізація навчання є своєрідним комплексом організаційних, дидактичних і методичних заходів, спрямованих на створення оптимальних умов для навчання й розвитку всіх і кожного окремо учня у відповідності з актуальними динамічними можливостями. Індивідуалізація навчання є однією з умов забезпечення підходу до особистості учня як до центрального суб'єкта освітнього процесу» [3; 6]. Метою індивідуалізації навчання є «забезпечення механізмів самореалізації, саморозвитку, саморефлексії, саморегуляції, самозахисту, самоосвіти та самовиховання, необхідних для становлення самобутнього особистісного Я-образу, створення оптимальних умов для розвитку й становлення особистості як суб'єкта діяльності та суспільних відносин» [2; 4].

Профільна школа передбачає індивідуалізацію навчання здобувачів освіти відповідно до їхніх освітніх потреб, нахилів, здібностей, орієнтації на професійний вибір, на майбутню професію. Основне завдання закладів профільної освіти – створити організаційно-педагогічні умови для розвитку інтересів, здібностей та нахилів учнів старших класів, реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти, забезпечити їхню професійну орієнтацію та самовизначення. ІОТ учнів профільної старшої школи сприяє самоактуалізації, професійній орієнтації, свідомому кар'єрному самовизначенню старшокласників, формуванню в учнів профільної школи системи ціннісних та усвідомлених кар'єрних орієнтацій, розвитку

компетентностей і м'яких навичок для успішної самореалізації в суспільстві. «Освітні системи мають не лише зосередитися на змісті конкретних навчальних предметів / інтегрованих курсів, але й допомогти молодим людям розвинути соціально-емоційні навички: упевненість, здатність до співпраці й самоаналізу тощо. Вони повинні підготувати до життя освічених, відповідальних громадян і патріотів, інноваційність мислення яких сприятиме розвитку країни в XXI столітті» [6; 8].

Індивідуалізація освітнього процесу законодавчо закріплена в системі загальної освіти. Так, у Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020) зазначено про необхідність забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії учня, що формується шляхом визначення власних освітніх цілей, а також вибору суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними: форм здобуття загальної середньої освіти; навчальних планів та програм; навчальних предметів (інтегрованих курсів), інших освітніх компонентів, у тому числі вибіркових, і рівнів їх складності; форм організації освітнього процесу, методів, засобів навчання; темпів засвоєння освітньої програми та/або послідовності вивчення окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів). Механізмом індивідуалізації навчання є ІОТ, що має на меті забезпечити максимально сприятливі умови для навчання й розвитку кожного учня.

Розробка індивідуальної освітньої траєкторії як дієвого інструменту та маршруту індивідуалізації навчання висвітлювалися у працях С.Алексєєвої, І. Каньковського, І. Краснощок, Я. Сухенко та інших. «Індивідуальна освітня траєкторія – це зміна свідомості здобувачів освіти» [1; 6], перетворення їх з об'єкта на суб'єкт освітньої діяльності, тобто на активного учасника освітнього процесу.

Індивідуальна освітня траєкторія має просторово-часову характеристику, тобто є «лінією руху учня, фіксація змісту отриманого ним досвіду (успіху, труднощів чи невдач), освітніх досягнень, характеристик індивідуального освітнього простору, що дає можливість здійснити педагогічне прогнозування й реалізувати освітній проєкт учителя (тьютора, наставника)» [7, с. 14]. Освітня траєкторія кожного учня реалізується через зміст навчальних предметів, курсів за вибором, гуртків за інтересами тощо. «Основою побудови індивідуальної освітньої траєкторії є освітній маршрут, який сформований під конкретного старшокласника, за урахування його індивідуальних особливостей, потреб і забезпечення різнобічної готовності молодій людині до вибору професії» [7, с. 65].

Етапи побудови ІОТ: аналітико-діагностичний; прогностично-моделювальний; проєктувальний; діяльнісний; результативно-коригувальний.

Етапи реалізації ІОТ (за О.Топузовим, С.Алексєєвою, Г.Мікєровою):

- Створення сприятливого компетентісно орієнтованого освітнього простору в закладі освіти, який задовольняє запити учнів у професійному самовизначенні та у виборі соціокультурних практик.

- Активізація пізнавальної та перетворювальної активності учня (мотивація до індивідуальної освітньої діяльності).

- Діагностика рівня розвитку здібностей учня, його індивідуальних інтересів та нахилів (діагностичний етап).

- Забезпечення гнучкості освітнього процесу за допомогою варіативності, зміни змісту і методів навчання, форм організації навчальних занять, поєднання різних методик навчання для учнів різного рівня підготовки.

- Розробка індивідуального освітнього маршруту і технологій його реалізації.

- Педагогічний супровід особистості у процесі самоактуалізації.

- Оцінка ефективності реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учня (ступінь сформованості особистісних, предметних і міжпредметних компетентностей; успішність професійного самовизначення). Корегування діяльності.

Змінюється й роль педагога в освітньому процесі. Пріоритетними стають ефективно спілкування, гуманістичне ставлення до особистості учнів, їхнього досвіду, уподобань, здібностей; вміння обирати оптимальні для кожного учня засоби та методи навчання.

З розвитком цифрових технологій та штучного інтелекту з'явилися нові можливості для індивідуалізації освітнього процесу. Цифрові технології можуть забезпечувати персоналізовані освітні шляхи, адаптивний контент та оперативний зворотний зв'язок; інтелектуальні системи можуть виступати в ролі віртуальних наставників, здатні аналізувати дані про навчальну діяльність, успішність здобувачів освіти, надавати рекомендації щодо оптимальних навчальних ресурсів, темпу вивчення матеріалу та методів викладання.

Таким чином, цінності сучасної освіти актуалізують необхідність індивідуалізації навчання як системи засобів, спрямованих на підтримку й розвиток самобутності учнів з метою самостійного вибору власних смислів навчання. Одним із найважливіших аспектів реформування системи профільної освіти є цілеспрямована та системна робота педагогів щодо створення індивідуальної освітньої траєкторії розвитку здобувача освіти як персонального шляху реалізації його особистісного потенціалу та професійного самовизначення.

Список використаних джерел

1. Алексеева С. Індивідуальна освітня траєкторія: від побудови – до реалізації. Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент: зб. наук. пр. Серія: Педагогічні науки. Київ : «Вид-во Людмила», 2021. Вип. 17. С. 74– 82. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730035> (дата звернення: 21.12.2025 р.).

2. Алексеева С. Людиноцентризм як освітня домінанта індивідуалізації сучасного навчання. Scientific Collection «InterConf+», 21(109), 2022. С. 127–133. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.05.2022.016> (дата звернення: 22.12.2025 р.).

3. Топузов О. М., Алексеєва С. В., Малихін О. В., Арістова Н. О. Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу у базовій школі: методичний посібник. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 113 с.

4. Топузов О. М., Малихін О. В., Алексеєва С. В., Арістова Н. О. Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу у профільній старшій школі: методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. 99 с.

5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 24.12.2025 р.).

6. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 24.12.2025 р.).

7. Шелестова Л., Барановська О. Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу у початковій школі. Методичний посібник. Київ. Видавничий дім «Освіта». 2024. 225 с.

8. Про затвердження Концептуальних засад реформування профільної середньої освіти (академічні ліцеї): Наказ МОН України від 10.10.2024 №1451. URL: <file:///C:/Users/niuni/Downloads/6707d8e859464499201950.pdf> (дата звернення: 21.12.2025 р.).

.